

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИСВАН
ЉИЧИЋ

ГОДИНА I СВЕСКА I

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄туденти
̄освећују ̄роф. др Сре̄ти Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄и
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – почетку ХХІ століть у діалозі традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнобосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'367.3
811.163.41'282.2(497.115)

Оригинални научни рад
Примљено 28. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ*

(Универзитет у Крагујевцу,
Филолошко-уметнички факултет,
Катедра за српски језик)

БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ**

(Универзитет у Крагујевцу,
Филолошко-уметнички факултет,
Катедра за српски језик)

ЦИЉНЕ (НАМЕРНЕ, ФИНАЛНЕ) РЕЧЕНИЦЕ У СИРИНИЋКОМ ГОВОРУ

У прилогу је извршена анализа циљних реченица са граматичког, семантичког, историјског, ареалног и балканистичког аспекта у призренско-јужноморавском говору Сирињића. Утврђен је инвентар реченичних модела који се користе у сврху изражавања финалног (циљног, намерног) значења, као и граматичка средства којима се дати модели остварују.

Кључне речи: сирињићи говор, циљне реченице, граматички, семантички, историјски, ареални, балканистички аспект.

1. УВОД

Циљ овога рада јесте анализа финалних реченица у северношарпланинском сирињићком говору¹ са граматичког, семантичког, историјског, ареалног те балканистичког аспекта.

Посматрано са становишта граматике (синтаксе), намера је да се утврди инвентар реченичних модела који се користе у сврху изражавања финалног (циљног, намерног) значења, као и граматичких средстава

---

* radvioje.mladenovic@gmail.com

** bojana1919@hotmail.com

¹ О говору северношарпланинске жупе Сирињић в. у Младеновић 2016.

посредством којих се дати модели остварују. Сходно томе, утврдиће се веза између граматичких и семантичких (условљеност значењских нијанси и синтаксичке форме) момената.

Мали број везничких показатеља за циљ у сиринићком говору последица је балканистичке тежње да се смањи број алтернатива.² Финалне реченице у овом говору уводе се најчешће везником *да*, ретко везником *како*, док је у мањем броју примера конструкција *да* + презент ојачана предлогом *за*.³ Конструкција *за да* + презент у сиринићком говору инфилтрат је из граничних македонских области, у којима је она обична.

Присуством презента и потенцијала у предикату, сиринићки говор део је ареала који чине јужнометохијски и косовски говори призренско-јужноморавског типа (према нашем материјалу), пошто се и јужније и источније од ове зоне предикат среће само у презенту.⁴ Опстанак потенцијала у сиринићком говору подржан је везом говора метохијско-косовско-сиринићког ареала са говорима косовско-ресавског типа у Метохијској и Косовској котлини.

2. АНАЛИЗА ГРАЂЕ

2.1. Финалне реченице у српском језику уводе се везницима *да*, *како*, *не ли* и *е да* (*еда*) (Ковачевић 1998: 98; Пипер и др. 2018: 451), поред којих се, у различитим функционалним стиловима и уз остварење различитих значењских нијанси, могу користити и сложени везнички изрази (*с циљем да*, *зайо да*, *због тога да*, *ради тога да* и сл.) (детаљније у Ковачевић 1998: 102; Пипер и др. 2018: 451). Сем тога што се разликују по фреквентности – везници *да* и *како* употребљавају се чешће, док су *не ли* и *е да* ређе у употреби – постоје неслагања и на семантичком плану. Наиме, реченице са везницима *да* и *како* потпадају под тип реалних финалних реченица, односно њима се исказују реалне намере, где „готово да се искључује било каква дилема у погледу остварења постављеног циља: подузета свјесна активност схвата се и нужним и довољним условом остварења датог циља у конкретној ситуацији“ (Ковачевић 1998: 100). С друге стране, „употреба везника *не ли* и *е да* по правилу подразумева неизвјесност у погледу остварења постављеног циља“ (Ковачевић 1998: 100), те се реченице са овим везницима могу сматрати правим модалним потенцијалним финалним клаузама.

Код свих наведених везника радња у зависној клаузи која се намерава извршити може се исказати предикатом у потенцијалу, док

² О тенденцији ширења конструкције *да* + презент в. Грицкат 2004: 205–206.

³ О балканистичком пореклу *за да* + презент в. Конески 1960: 103–104.

⁴ Конески 1960: 103–104; Тополињска 1977: 87–91.

једино везник *да* допушта и употребу презента. Употреба потенцијала у предикату упућује на својеврсну граматикализацију финалности дате клаузе, и то имајући у виду да је конативни мотив жеље или хтења садржан у самој семантици овога облика.⁵

У говору Сиринића највећим бројем примера потврђен је везник *да*, и то у конструкцијама: а) *да* + потенцијал (старија) и б) *да* + презент (новија), док потврда са везником в) *како* + потенцијал нема много. Најзад, у употреби је и маркантни балканизам г) *за да* + презент, који је, у односу на претходне, најмање фреквенције. Сужени избор везника (са апсолутном превлашћу везника *да*) упућује на закључак да у испитиваном идиому функцију разликовања реалних финалних и потенцијалних финалних реченица, односно могућност остварења различитог степена уверености субјекта у могућност реализације радње у зависној клаузи не може носити везник. Имајући у виду да у овоме говору изостају везници *не ли* и *е да*, а функционишу *да* и *како*, којима се и иначе у српском језику исказују реалне намере, служба остварења поменутих семантичких нијансирања преноси се на предикат, односно дату функцију могу преузети једино глаголски облици у предикатима зависних реченица. Овакво сужавање инвентара везника део је општег упрошћавања система у српским балканизираним говорима.

Поређењем примера са везником *да*, показало се да се знатно чешће реченицама са предикатима у презенту исказује реална намера – радња је усмерена ка циљу чије је извршење готово извесно и у чији исход је субјект у већој мери уверен, те нема већих препрека при остварењу датог циља (примери (1)). С друге стране, у реченицама са потенцијалом таква увереност присутна је у мањем степену (неизвесно је или мало вероватно), док је семантика жеље, хтења, наде да ће се дата радња (чије извршење сада не зависи само од воље и активности субјекта већ и од неких других околности, на које се свесним деловањем не може утицати) остварити наглашенија (2). Овакво разграничење односи се на највећи број примера, али је, ипак, само начелно имајући у виду да постоји могућност саопштавања и једног и другог значења реченицама са предикатима у обама глаголским облицима (3):

(1) Истеримо коње у пасиште *да њасоу*; На Божјић ујутру прво идѐмо *да узѐмо дрѐн*.

(2) Пуцаа сѐм сѐс пушку *да би сѝасија стадо*; И нећале да узимоу доле него горе узимале имање свѐ *да би мѝгле ђуце да чувоу*.

⁵ О овоме детаљније у Ковачевић 1998: 98.

(3) Ўдри дѣте да не шйўка („штуца“);

Мѣшам да би се сйоййја мѣд⁶.

2.2. Реченице са везником *да* и предикатом у презенту могу се рашчланити на неколико типова, а у сиринићком говору најобичније су оне са глаголима кретања. Први подтип у оквиру овога типа јесу реченице у којима зависне клаузе имају службу циљне допуне. У њима су две предикације (са истим агенсима) „семантички и синтаксички повезане тако да чине својеврсно функционално-значањско јединство“, при чему се друга „може сматрати допуном циљног типа уз глаголе којима се реферише о свесно предузетом, усмереном кретању чији је исход, односно крајњи циљ, означен зависним делом па инкорпориран у јединствену целину“ (Ружић 2010: 422). То су, заправо, структуре са основним глаголима кретања: *ићи, йоћи, ойићи, доћи, изаћи, сићи*, те глаголима *сесйи, лећи* и сл., којима је сигнификована сама покретачка снага агенса да чини што, тј. постоји спремност да се циљна радња оствари.⁶ У материјалу из Сиринића потврђене су следећим примерима (4):

(4) Излѣгле старе жѣне да йѳоѳ пѣсме; И пѳсле, кѣд је договорѣно, дѳћу да гу ўзу; Друго, ѳн му је йнат што йдем јѳ да га йѳзим; На Бѳжић ујўтру прво йдѣмо да узѣмо дрѣн.

Иако у овом говору изостаје из система глаголских форми, могућност замене конструкције *да* + презент инфинитивом у свим примерима је могућа.

Другом подтипу припадају клаузе које имају вредност циљне одредбе, будући да су „управни глаголи кретања детерминисани месном одредбом директивног типа, којом се заправо конкретизује место као крајњи циљ кретања, где ће бити финализована циљна радња о којој реферише зависна предикација ... уз обавезно идентичне агенсе“ (Ружић 2010: 426–427). Забележени су примери (5):

(5) И ѳни йшле тѳмо да шйјоѳ; А овѳмо да йдеш у р'ѣку да исййраш; И тѳко ће лѣгноѳ у тўј цркву да сййјоѳ.

Фактивно-циљне клаузе употребљавају се уз прелазне предикате типа *звййи* или *слййи*, *даййи*, *йонудййи*, тј. реченице у чијим се управним предикатима налазе каузативни глаголи којима се означава узроковање кретања какве особе, односно њеног премештања у простору, при чему агенс каузира радњу планирану над пацијенсом коју треба да обави неко други (Ружић 2010: 429). Примери за трећи подтип су:

⁶ О овоме детаљније у Ружић 2010: 422–426.

(6) Тамо ме водиле *да видимо* тај гроб^а; И њега постаја *да ми обује* ципеле и *да ме узе*; Истеримо коње у пасиште *да ијасоу*.

Осим уз глаголе кретања, намерне реченице са везником *да* и презентом бележене су и са значењем свесне активности предузете од стране субјекта са циљем остварења каквог резултата, узроковања одређених радњи или стања, обично уз глаголе *сѣавиѣти*, *иѣуриѣти*, *меѣнуѣти* (7), или какве друге (8), при чему не постоји једнакост агенса главне и зависне клаузе:

(7) Па се туриу четири сѣве *да држо* онај стѣжар; Тури га у ш'ерпу *да се залади* да бине добро; Нѣси из њѣве, тури у пл'ѣвѣу *да не* га ваѣа врѣме; Дѣста ће му туру ѣме *да не су* свѣ девојчиѣи; Стаим кокѣшку цѣлу *да ми се скѣва*; Бѣњак се стаи *да ирегѣри* ус тѣј дрва; Тѣј се стаи у шпѣрет *да се наклѣде*; Ако украднеш, стаи камењ обавѣзно *да не* те бѣлу илѣѣи; Доѣти мѣсо висменице па мѣта у ѣгѣњ *да ги иѣче*;

(8) Сѣмо да гнѣиш њѣве *да рѣди* пѣ добро; Мѣжда прѣју и *да не наѣуду*; Се врѣже сѣ[с] жицу *да не иѣкне* цѣу; Цѣѣ^h правѣле па *да се оѣѣре* лѣпо. *Да се исѣѣри*; Тѣј цивцѣне смо јѣл'е *да се оручи* чѣвек прѣво.

2.3. Реченицама са везником *да* и потенцијалом у предикату зависне клаузе исказује се, осим основног, циљног значења, и семантика намере (9), смерања (10), намене (11), сврхе (12)⁷ (в. Пипер и др. 2018: 457), уз, како је напред истакнуто, нижи степен уверености у извесност извршења радње дате у зависној клаузи:

(9) Се сѣкрија *да би* га убија кѣд насипѣје на здравѣцу, на вѣчер Митровдѣну; А ѣсто и бѣњак, ал'и мѣло *да не би изгорѣја* свѣ, него да остане за Турѣѣвдѣн; И туја морѣле да проѣду *да не би заѣдиле*, мѣлоу требѣло тѣмо да се заѣди;

(10) А овѣј дрѣги сѣмо вардија *да не би дошо* нѣки, знѣш; Оне могѣле да прѣчоу за њѣно порѣкло тѣмо, а не порѣкло ѣде *да би сазнѣле* нѣшто от Попѣје пѣ више;

(11) Јѣ нѣсим стап па мѣло ми дѣва пѣмоѣ *да не би се сагнуја* до зѣвње, знѣш; Па идѣмо да берѣмо пѣпрѣѣ, у шуѣму берѣмо пѣпрѣѣ па да ги проснѣмо *да не би се кѣѣле* стѣка; Кѣлко *да би седѣја* кѣњ, да сѣди конѣпац *да би седѣја* кѣњ кѣт шѣта, кѣ[д] трчи да стрѣш'и онѣј ж'ѣто;

(12) И свѣка ж'ѣна трѣдна мѣра да вѣта у Богордице *да би се лѣкше иорѣдила*; И ударѣмо ка от камењ *да би се бѣл'е избѣл'ѣло*; И тѣко *да би се избѣлѣле* стѣѣри.

⁷ При том, ова подела је само условна, дата према преовлађујућем присуству једне од семантичких компоненти, имајући у виду да их је немогуће одвојити.

2.4. Везник *како*, мале појавности, бележен је искључиво у примерима са потенцијалом у предикату зависне клаузе, и то у намерним реченицама са глаголима кретања у којима постоји једнакост агенса (синонимним реченицама истога типа са везником *да*):

(13) Се сакрѝја зат кáрпу *како нé би га видéле*; Па ће отѝне куд брáта *како би јеá лéба*.

2.5. Конструкција *за да* + презент у говору Сиринића има значење намене:

(14) Трло је *за да се гноју* њѝве; Лазáри кат се испраћоу *за да идоу да ѝојоу*; *За да се накрми* стока, турамо сол; У пролећ и у лето беремо сено *за да имамо* за у зиму за стоку; Терамо стоку у пасиште *за да се најáсе*; Греемо млéко *за да сирѝмо*; Турѝмо и сѝву траву *за да уѝал'ѝмо*.

Значењски је синонимна конструкцији *да* + презент, присутној у осталим штокавским дијалектима и у стандардном језику: Греемо млéко *за да сирѝмо* (= *за сирѝти*).

2.6. Најзад, за разлику од стандардног језика, у коме је позиција зависне клаузе слободна – може заузимати и препозитивни и интерпозитивни и постпозитивни положај (Пипер и др. 2018: 456) – у говору Сиринића оне су редовно бележене у постпозицији. Овакво редуковање могућности, иначе својствено и другим балканизираним балканословенским језицима и дијалектима, може се сматрати балканистичком тежњом ка упрошћавању система.

ЛИТЕРАТУРА

- Грицкат 2004: Ирена Грицкат, *Сѝудије из истѝорије срѝскохрваѝског језика*, Београд: Завод за уѝбенике и наставна средства.
- Ковачевић 1998: Милош Ковачевић, *Синѝакса сложене реченице у срѝском језику*, Београд: Рашка школа – Србиње: Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“.
- Конески 1960: Блаже Конески, *Истѝорија македонског језика*, Београд: Просвета – Скопје: Кочо Рацин.
- Младеновић 2016: Радивоје Младеновић, Лингвогеографски положај и дијалекатска индивидуалност сиринићког говора, *Јужнословенски филолог* LVII/3–4, Београд, 67–91.
- Пипер и др. 2018: Предраг Пипер, Миливој Алановић, Слободан Павловић, Ивана Антонић, Марина Николић, Дојчил Војводић, Људмила Поповић, Срето Танасић, Биљана Марић, *Синѝакса сложене реченице у савременом срѝском језику*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт за српски језик САНУ.

Ружић 2010: Владислава Ружић, Зависне реченице са значењем циља, *Јужнословенски филолог* LXVI, Београд, 419–433.

Тополињска 1997: Зузана Тополињска, *Македонскије дијалекти во Егејска Македонија, Книга I, Синтакса, Том II*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Radivoje M. Mladenović

Bojana M. Veljović

CLAUSES OF PURPOSE IN THE VERNACULAR OF SIRINIĆ

S u m m a r y

This paper contains an analysis of purpose clauses used in the Prizren-South Morava dialect as spoken in Sirinić from the aspects of grammar, semantics, history and of Balkan studies. The author has established an inventory of clause models used to express purpose and grammatical means used for their formation.

Keywords: Sirinić vernacular, clauses of purpose, aspects of grammar, semantics, area and of Balkan studies.